

Ojämlika rättigheter

– var du bor avgör om
du får en LSS-bostad

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	5
Stöd till funktionshindrade	7
Särskilda boendeformer för personer med funktionshinder	9
Skillnader i särskilda boendeformer mellan kommuner	12
Tillgång på särskilda boendeformer i kommunerna	17
Sammanfattning och slutsatser	20
Vårdföretagarnas förslag	21
Bilagor	22

Ojämlika rättigheter – var du bor avgör om du får en LSS-bostad

Författare: Björn Arnek och Johan Lahne

Layout: Elin Oskarsson

Kontakt: bjorn.arnek@vardforetagarna.se
johan.lahne@vardforetagarna.se

| | **Vårdföretagarna**

Sammanfattning

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en unik rättighetslagstiftning som syftar till att ge personer med mer omfattande och varaktiga funktionshinder rätt till insatser som främjar jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Målet med insatser enligt LSS är att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Att funktionshindrade som inte kan bo självständigt ska kunna få ett anpassat boende med den hjälp och det stöd de behöver är en förutsättning för att möta lagstiftarens intentioner.

Antalet funktionshindrade i Sverige som bor i särskilda boendeformer enligt LSS eller SoL har ökat under den senaste 10-årsperioden, vilket delvis kan hänföras till befolkningsökningen. Resurserna per plats har dessutom ökat under perioden.

Ojämlika rättigheter

I den här rapporten redovisas att tillgången till särskilda boendeformer för personer med funktionshinder varierar kraftigt mellan landets kommuner. I relation till folkmängd är det mer än dubbelt så många funktionshindrade som har en plats i särskilda boendeformer i kommuner där många får en plats jämfört med kommuner där få får en plats.

Andra åtgärder kompenserar inte

En hypotes skulle kunna vara att andra LSS-insatser kompenserar för en låg andel särskilda boendeplatser. Det finns dock inget som tyder på att så skulle vara fallet. Rapporten visar att i kommuner med en låg andel beviljade boendeinsatser enligt LSS och SoL, beviljas inte fler andra insatser enligt LSS eller SoL istället. Det är inte heller så att de olika åtgärderna enligt LSS och SoL är substitut till varandra. Inte minst finns stora skillnader mellan hur resurskrävande de olika insatserna är. Den genomsnittliga kostnaden för individer med en plats i en särskild boendeform är cirka tre gånger högre än den genomsnittliga kostnaden per individ med andra insatser. Analysen visar att kommuner som lägger stora resurser på platser i särskilda boendeformer också lägger stora resurser på insatser enligt LSS och SoL totalt.

Var du bor avgör

Sammanfattningsvis kan konstateras att det har stor betydelse vilken kommun man bor i om man har ett funktionshinder som gör att man behöver en insats enligt LSS eller SoL, och då inte minst när man behöver en plats i en särskild boendeform. Den ojämlika tillgången på platser inom särskilda boendeformer innebär att lagstiftarens syfte avseende jämlika levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionshinder inte möts av landets kommuner. Problemet tydliggörs också i Boverkets enkätundersökning

till kommunerna där runt 50 procent av kommunerna svarar att de har brist på platser inom särskilda boendeformer för funktionshindrade.

Vårdföretagarnas förslag

Inrätta en LSS-ombudsman

Skärp lagstiftningen och de nationella riktlinjerna för bedömning

Inför en nationell LSS-boendegaranti

Inledning

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en unik rättighetslagstiftning som syftar till att ge personer med mer omfattande och varaktiga funktionshinder rätt till insatser för nå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Det är en utsatt grupp där tillgång till stöd bland annat innebär minskad risk för isolering och ofrivillig ensamhet. För personer med funktionshinder som inte kvalificerar sig till stöd enligt LSS kan i stället stöd ges av kommunen enligt Socialtjänstlag (2001:453) (SoL).

Att funktionshindrade som inte kan bo självständigt ska kunna få ett anpassat boende med den hjälp och det stöd som behövs för att nå målen i LSS är av stor betydelse. I oktober 2023 hade nästan 36 000 funktionshindrade ett särskilt anpassat boende enligt LSS eller SoL.

Syftet med den här rapporten är undersöka:

Om det föreligger skillnader utifrån var i landet du som funktionshindrad bor kring dina möjligheter att få plats i ett särskilt anpassat boende enligt LSS eller SoL.

Om de eventuella skillnaderna mellan kommuner i antalet funktionshindrade som får ett särskilt anpassat boende enligt LSS eller SoL beror på att de får andra typer av insatser.

Rapportens disposition

Rapporten är disponerad enligt följande;

I det första avsnittet ges en kort beskrivning av den lagstiftning som styr stödet till personer med funktionshinder med särskilt fokus på det stöd som rör särskilda boendeformer för personer med funktionshinder.

I avsnitt två beskrivs övergripande nivå och utveckling av antalet funktionshindrade som har plats i särskilda boendeformer enligt LSS eller SoL. Även boendekostnadernas nivå och utveckling redovisas.

I avsnitt tre undersöks sedan skillnaden mellan landets kommuner avseende hur stor andel funktionshindrade i relation till befolkningen som har plats i en särskild boendeform för funktionshindrade enligt LSS eller SoL. Därefter analyseras om skillnader mellan kommuner kan förklaras av att funktionshindrade i stället för plats på en särskild boendeform får andra insatser enligt LSS eller SoL.

I avsnitt fyra redogörs för den aktuella situationen vad gäller tillgången på platser i särskilda boendeformer enligt LSS och SoL i landets kommuner med utgångspunkt från Boverkets enkät riktad till kommunerna. I avsnittet redogörs också för hur kommunerna ser på tillgången i ett femårsperspektiv.

I avsnitt fem sammanfattas rapporten och slutsatser dras. Avslutningsvis presenteras tre förslag på hur man kan komma tillrätta med de skillnader som har konstaterats i rapporten.

Stöd till funktionshindrade

Stöd till funktionshindrade ges enligt Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) eller Socialtjänstlag (2001:453) (SoL). Vilken lag de funktionshindrade får stöd enligt beror på deras specifika situation och funktionshinder. Det är upp till varje enskild kommun att utreda och fatta beslut om vilket stöd som behövs och kan ges. Beroende på om en individ bedöms tillhöra någon av LSS personkretsar eller inte kan personen ha rätt till olika insatser, eftersom insatserna enligt LSS respektive SoL skiljer sig åt.

Generellt kring stödet till personer med funktionshinder

Insatser enligt LSS ska ge stöd och service utifrån individens behov, med målet att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Lagen omfattar tre huvudgrupper av personer:

1. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.
2. Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder som orsakats av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
3. Personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, och som är stora och orsakar betydande svårigheter i det dagliga livet.

Stöd enligt SoL ges till personer med funktionshinder som inte uppfyller kriterierna för LSS eller när det är ett mer lämpligt alternativ. SoL gäller för alla invånare i en kommun, och är en bred lagstiftning som omfattar alla former av stöd och service för människor som har behov av hjälp, inte bara personer med funktionshinder. Det innebär att personer som har mindre omfattande funktionshinder, eller som inte kvalificerar sig för LSS, ändå kan få stöd hinderenligt SoL. SoL-insatser är också behovsprövade, vilket innebär att kommunen gör en individuell bedömning av varje persons situation och beviljar stöd utifrån den enskildes behov.

För att se vilka åtgärder som ges enligt LSS och SoL, se Bilaga 1.

Stödet avseende särskilda boendeformer för personer med funktionshinder

Denna rapport fokuserar på boendeinsatser riktade till personer med funktionshinder. Det handlar både om boende enligt LSS och boende enligt SoL.

LSS-boende är ett särskilt anpassat boende för personer med funktionshinder som inte kan bo självständigt i ett vanligt hem. LSS-boenden är utformade för att ge den hjälp och det stöd som behövs för att personer med omfattande funktionshinder ska nå jämlika levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Det finns olika typer av LSS-boenden:

- 1. Gruppboende:** Ett boende där flera personer med funktionshinder bor i egna lägenheter inom samma byggnad eller bostadsområde, och där det finns tillgång till gemensamma utrymmen och personal dygnet runt. Stödet i en gruppboende anpassas efter varje individs behov.
- 2. Serviceboende:** Liknar en gruppboende, men med större grad av självständighet. Den boende har en egen lägenhet och tillgång till personal som kan ge stöd och hjälp vid behov, men personalen finns inte alltid på plats dygnet runt. Det finns ofta tillgång till gemensamma lokaler för sociala aktiviteter.
- 3. Särskilt anpassad bostad:** En bostad som är utformad och anpassad efter personens behov, men där ingen fast personal finns tillgänglig. Denna typ av boende riktar sig till dem som har ett behov av anpassningar men som klarar av att leva relativt självständigt med mindre stöd.

Målet med LSS-boenden är att skapa en trygg och anpassad miljö där individer med funktionshinder kan få den hjälp de behöver samtidigt som de har möjlighet att leva ett aktivt och meningsfullt liv.

Enligt SoL kan personer med funktionshinder som på grund av sitt funktionshinder inte klarar av att bo helt på egen hand, men inte uppfyller rätt till stöd enligt LSS, av kommunen erbjudas en särskild boendeform. Detta kan exempelvis vara ett äldreboende eller en gruppboende, där den boende får tillgång till tillsyn, omvårdnad och stöd dygnet runt.

Särskilda boendeformer för personer med funktionshinder

I detta avsnitt ges en övergripande beskrivning av boendestödet till personer med funktionshinder enligt LSS och SoL.

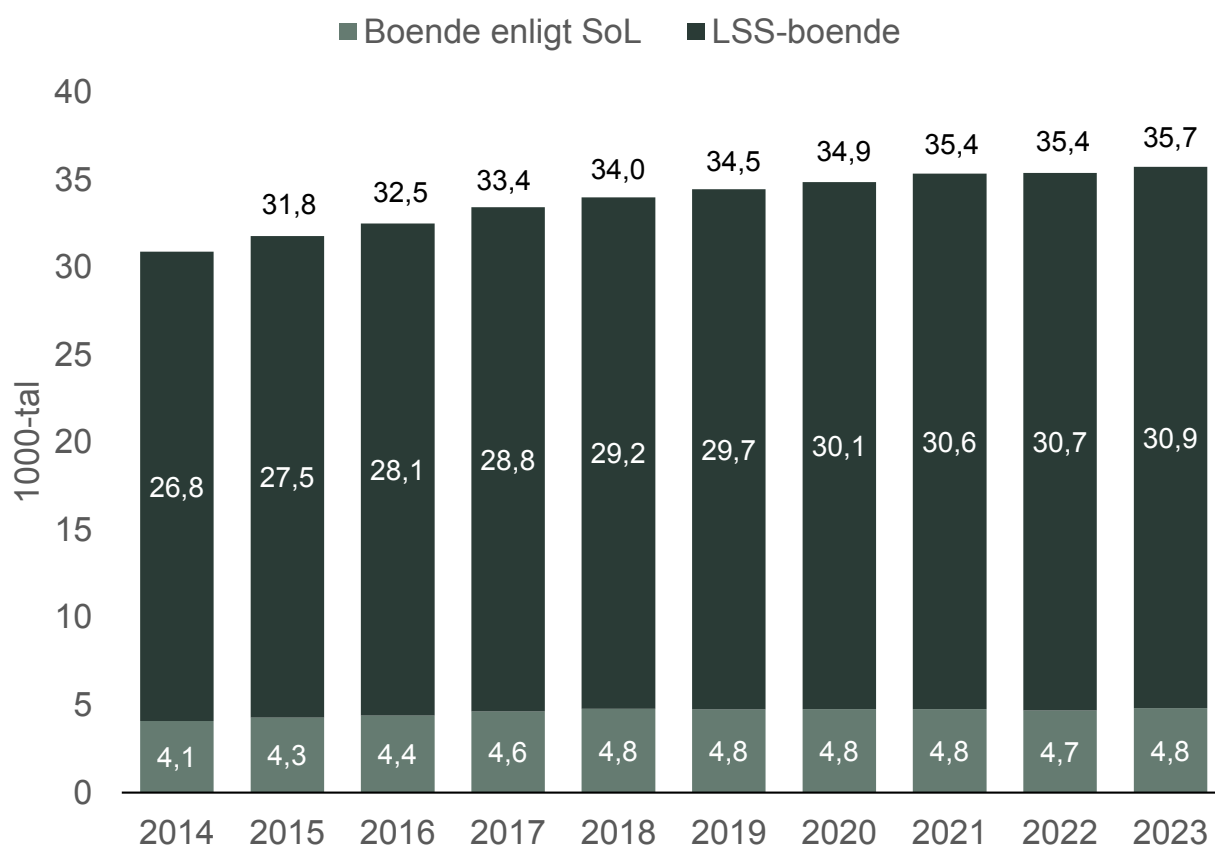
Först redogörs för antalet funktionshindrade som har plats i en särskild boendeform och hur antalet har utvecklats över tid. Sedan redogörs för den totala kostnadsnivån och kostnadsutvecklingen för särskilda boendeformer för personer med funktionshinder.

Allt fler funktionshindrade bor på en särskild boendeform

Antalet individer med funktionshinder som har plats i en särskild boendeform enligt LSS eller SoL har ökat från 30 900 till 35 700 under den senaste 10-årsperioden, se diagram 1. Det är en ökning med nästan 5 000 individer, motsvarande en ökning på 16 procent. Nästan 9 av 10 av dessa individer har ett boende enligt LSS, vilket är en andel som legat i stort sett konstant över perioden 2014-2023.

Under den senaste 10-årsperioden har den svenska befolkningen ökat med drygt 800 000 personer, vilket motsvarar en ökning med 8 procent. Även med hänsyn tagen till befolkningsutvecklingen har det alltså skett en ökning av antalet funktionshindrade med boende enligt LSS och SoL, från 3,2 personer per 1000 invånare till 3,4.

Diagram 1 Utveckling av antalet individer med funktionshinder som har ett boende enligt LSS eller SoL perioden 2014-2023

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen) & Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen)

Andelen funktionshindrade med boende enligt LSS och SoL har legat i stort sett konstant på runt 25 procent i relation till samtliga funktionshindrade som har någon åtgärd enligt LSS eller SoL. Det är dock stor skillnad i andelarna mellan lagstiftningarna. Enligt LSS har andelen med särskilt boende legat runt 39 procent jämfört med runt 8 procent enligt SoL.

Resurserna till boende för funktionshindrade har ökat

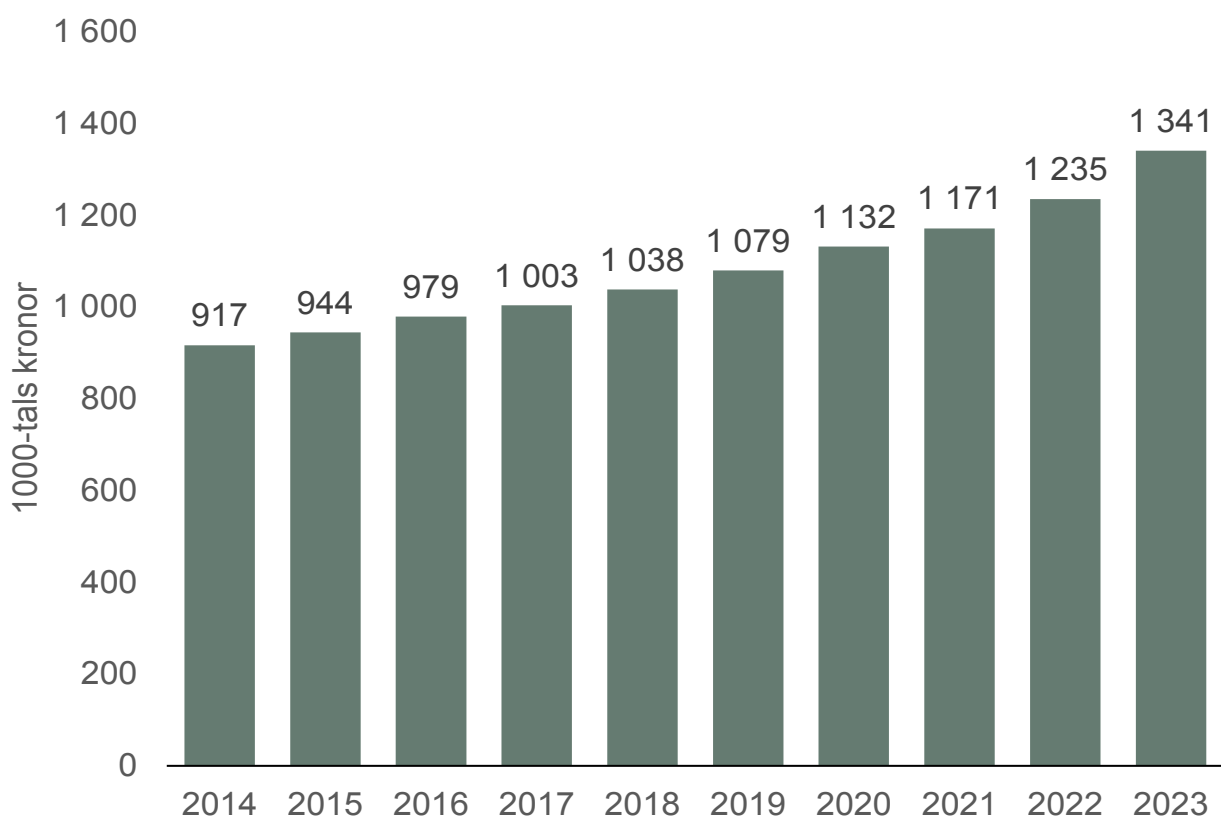
Den totala kostnaden¹ för platser i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder enligt LSS och SoL har ökat med nästan 20 miljarder kronor, motsvarande cirka 70 procent, under perioden 2014-2023. Av dessa kostnader utgjordes knappt 19 procent 2023 av köp av platser från privata företag, ideella organisationer och föreningar, vilket var en minskning från drygt 20 procent 2014.

Av de totala kostnaderna för åtgärder till funktionshindrade enligt LSS och SoL utgjorde kostnaderna för särskilda boendeformer 54 procent 2023, vilket var en ökning från 50 procent 2014. I relation till kommunernas totala verksamhetskostnader utgjorde kostnader för boende enligt LSS och SoL 5,8 procent 2023, vilket är en ökning från 5,0 procent 2014.

¹ Räkenskapsammandrag för kommuner och regioner (SCB)

Eftersom antalet funktionshindrade med plats i särskilda boendeformer har ökat under samma period har den genomsnittliga kostnaden per plats ökat procentuellt mindre än den totala kostnaden. Den genomsnittliga kostnaden per plats och individ har ökat från cirka 920 000 kronor 2014 till cirka 1 340 000 kronor 2023, motsvarande en ökning med 46 procent, se diagram 2.

Diagram 2 Utveckling av den genomsnittliga kostnaden per plats på en särskild boendeform enligt LSS eller SoL perioden 2014-2023

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen) & Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen) & Räkenskapsammandrag för kommuner och regioner (SCB)

Hur mycket av den ökade kostnaden per plats som beror på faktiskt ökade resurser och vad som beror på rena kostnadsökningar (löneökningar m.m.) är inte helt lätt att svara på. Om man utgår från prisindex för kommunal verksamhet, PKV, visar en grov kalkyl att cirka 80 procent av ökningen är en konsekvens av kostnadsökningar och cirka 20 procent av ökade resurser.

Sammanfattningsvis har antalet funktionshindrade i Sverige med en plats i en särskild boendeform med stöd av LSS eller SoL ökat under den senaste 10-årsperioden. Detta gäller även med hänsyn tagen till att befolkningen har ökat relativt kraftigt under perioden. Det verkar också som att de faktiska resurserna per plats har ökat under perioden även om det finns viss osäkerhet i den slutsatsen.

Skillnader i boendeformer för funktionshindrade mellan kommuner

I detta avsnitt är syftet att undersöka om tillgången till platser i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder enligt LSS och SoL skiljer sig åt mellan Sveriges kommuner. Inledningsvis görs den jämförelsen mellan kommunerna. Därefter undersöks om de skillnader som finns kan förklaras av att de funktionshindrade får andra typer av insatser enligt LSS eller SoL.

Stora skillnader mellan kommunerna i tillgången på särskilda boendeformer

I föregående avsnitt visades att antalet funktionshindrade med plats i en särskild boendeform enligt LSS eller SoL har ökat under den senaste 10-årsperioden. Detta även med hänsyn tagen till befolkningsökningen. Även resurserna som satsas på platser i särskilda boendeformer för funktionshindrade verkar ha ökat. LSS är en rättighetslagstiftning som ska vara lika för alla. En viktig fråga i sammanhanget är därför om möjligheten för en person med funktionshinder att få plats i en särskild boendeform är likartad i olika delar av landet eller om det finns skillnader mellan kommuner.

Utgångspunkten för den jämförelsen är antagandet att det är ungefär lika stor andel av befolkningen i olika kommuner som har ett funktionshinder och att andelen av dessa som har behov av en plats på en särskild boendeform är likartad. I det följande görs en övergripande jämförelse av läget utifrån denna utgångspunkt mellan samtliga kommuner i landet 2023. När antal och kostnader jämförs mellan kommuner i den fortsatta texten i detta avsnitt är det alltid i relation till befolkningen i kommunerna.

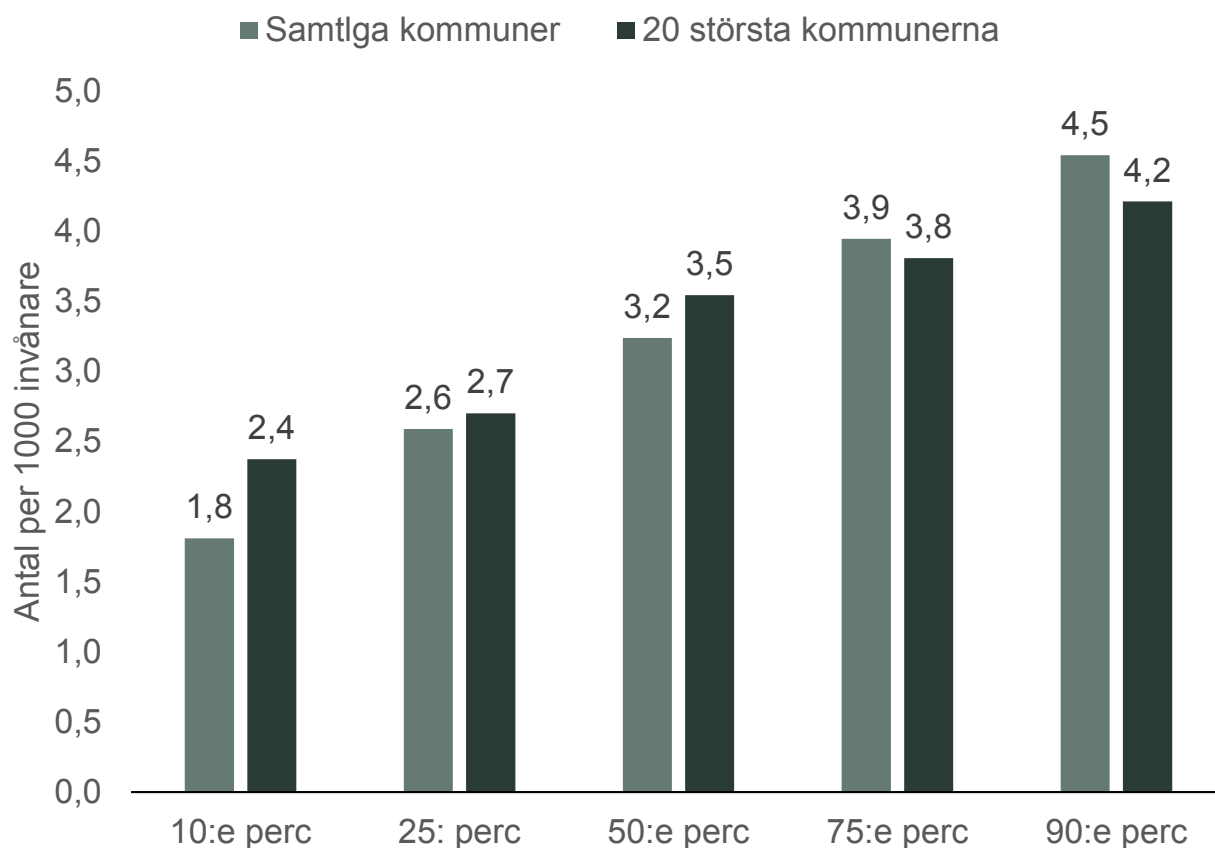
Det finns stora skillnader mellan landets kommuner avseende hur många funktionshindrade som 2023 hade en plats på en särskild boendeform enligt LSS eller SoL. I diagram 3 nedan visas spridningen mellan Sveriges kommuner i antalet funktionshindrade per 1 000 invånare med en plats på en särskild boendeform.

I 10 procent av kommunerna var antalet som hade en plats i en särskild boendeform för funktionshindrade 4,5 per 1000 invånare eller fler, se 90:e percentilen (definition av percentiler i Bilaga 2). I 10 procent av kommunerna var antalet 1,8 eller färre, se 10:e percentilen. Antalet som hade en plats i kommunen vid den 90:e percentilen var alltså 2,5 gånger fler än i kommunen vid den 10:e percentilen. Denna stora skillnad kan rimligen inte förklaras av skillnader hos de funktionshindrade i de olika kommunerna.

För att undersöka om skillnaderna kan förklaras av att det ser olika ut i kommuner beroende på kommunernas storlek har en motsvarande jämförelse gjorts bland de 20 störs-

ta kommunerna i Sverige, se diagram 3. Jämförelsen visar att spridningen var stor även bland de största kommunerna, om än inte lika stor. Antal per 1000 invånare som hade en plats i en särskild boendeform för funktionshindrade var 2,4 vid 10:e percentilen och 4,2 vid den 90:e percentilen. Det var alltså 1,8 gånger fler vid den 90:e percentilen.

Diagram 3 Spridningen mellan landets kommuner i hur många individer med funktionshinder som har en plats på en särskild boendeform enligt LSS eller SoL i relation till befolkningen

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistik (SCB)

Skillnaderna i tillgången på platser i särskilda boendeformer förklaras inte av andra SoL- eller LSS-insatser

Analysen visar stora skillnader mellan kommuner avseende andelen funktionshindrade som får plats i en särskild boendeform enligt LSS eller SoL. Frågan är om detta kan förklaras av att kommuner där färre har en plats i en särskild boendeform i stället beviljar andra insatser enligt LSS eller SoL.

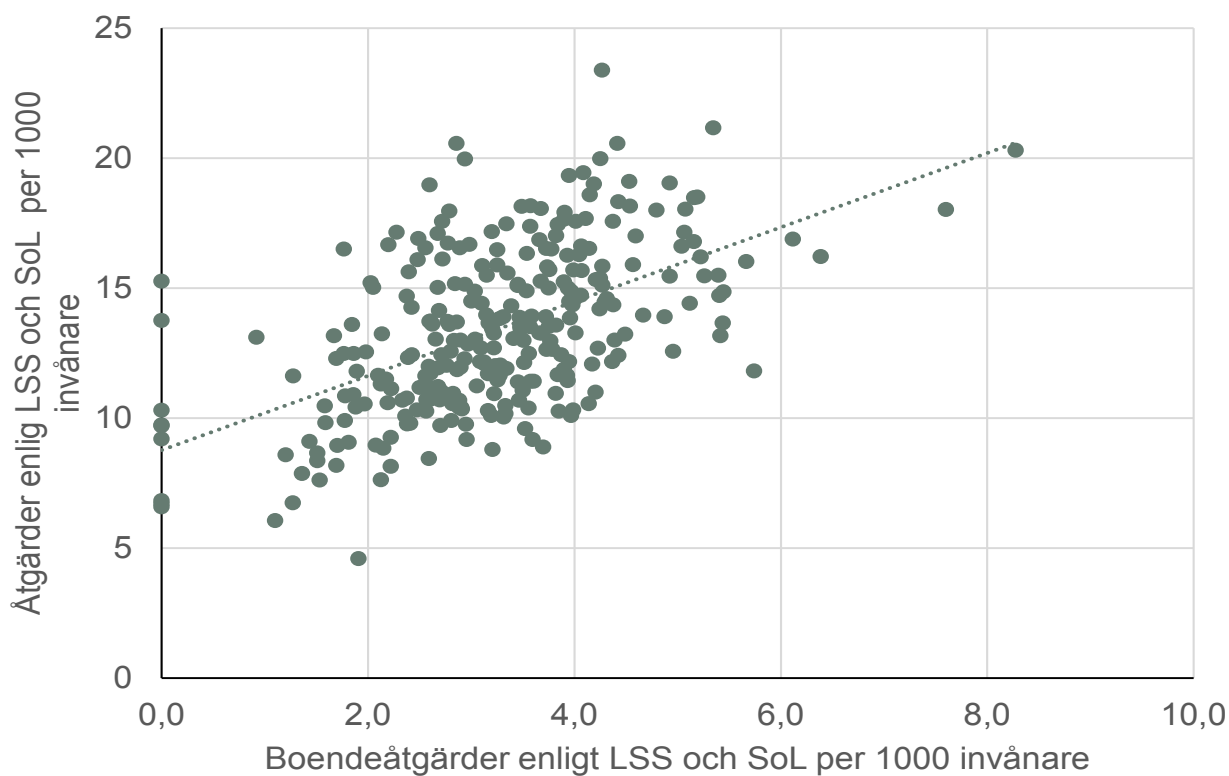
Initialt kan man undersöka om spridningen mellan kommuner avseende särskilda boen-
deformer kvarstår om man undersöker samtliga insatser enligt LSS och SoL. Det visar sig
att spridningen är nästan lika stor när samtliga insatser jämförs. Antal funktionshindra-
de per 1000 invånare som får någon insats enligt LSS eller SoL var 9,7 vid 10:e percentilen
och 17,6 vid den 90 percentilen. Det var 1,8 gånger fler vid den 90:e percentilen, se bilaga 3.

Problemet är att det med utgångspunkt i ovanstående inte går att säga om det är kom-
munerna med få funktionshindrade som har plats på en särskild boendeform som också
har få funktionshindrade som får någon annan insats och vice versa. För att kontrollera
detta jämför vi om det finns ett samband mellan hur många individer med funktionshin-
der som har en plats på en särskild boendeform och hur många individer med funktions-
hinder i förhållande till antalet som har någon annan insats.

Av diagram 4 där dessa storheter plottas mot varandra framgår att det finns ett tydligt
positivt samband. Hypotesen att de funktionshindrade kompenseras med andra insat-
ser i stället för en plats i en särskild boendeform verkar inte ha något direkt stöd.

Det är också i detta sammanhang viktigt att påpeka att de olika insatserna enligt LSS
och SoL tillgodoser olika behov och inte utgör substitut till varandra. Det föreligger där-
utöver stora skillnader mellan hur resurskrävande olika insatser är. Det är dessutom inte
ovanligt att personer med funktionshinder har omfattande behov och därför behöver
flera olika insatser.

Diagram 4 Sambandet mellan antalet med funktionshinder per 1000 invånare som får någon åtgärd enligt LSS² eller SoL och antalet som får en boendeåtgärd enligt LSS eller SoL per 1000 invånare bland Sveriges kommuner

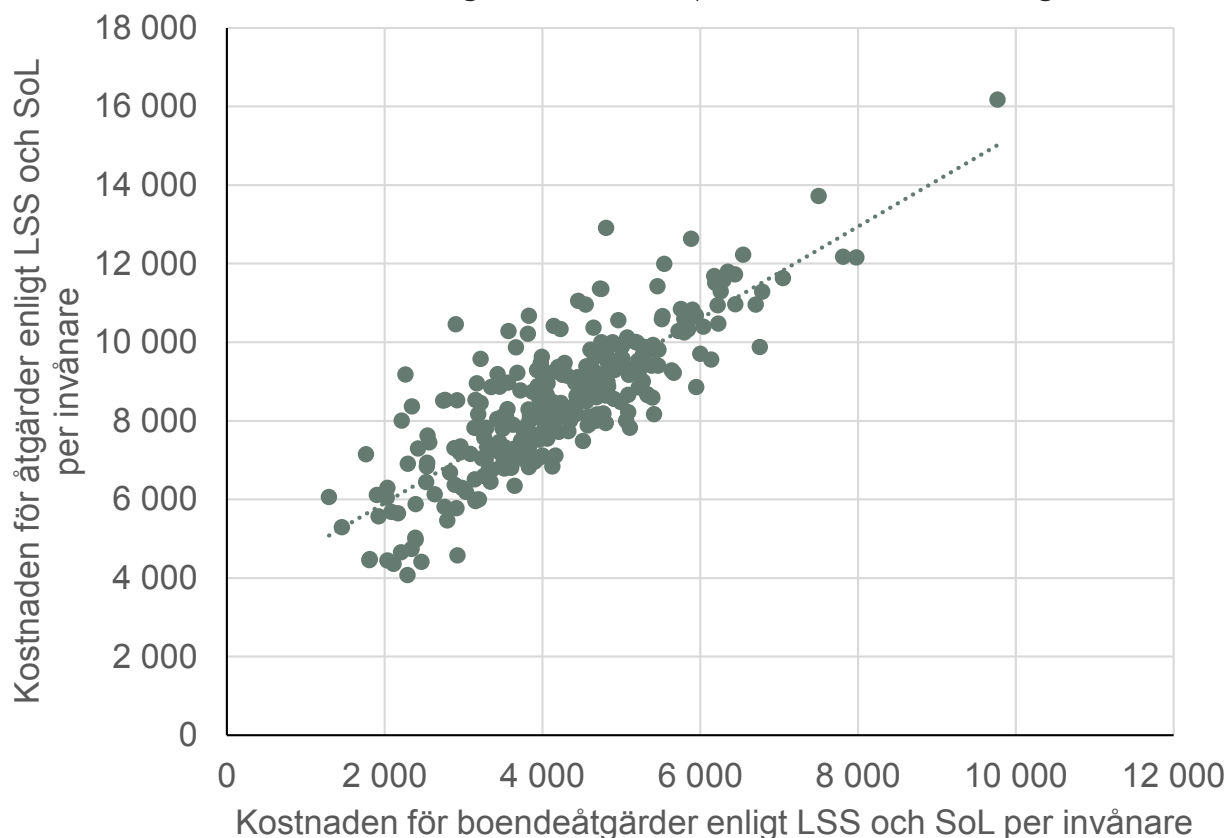
Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistik (SCB)

Eftersom olika åtgärder, som beskrevs ovan, är olika resurskrävande är det viktigt att påpeka att en plats i en särskild boendeform är betydligt mer resurskrävande än genomsnittet av andra insatser enligt LSS och SoL. 2023 var den genomsnittliga kostnaden för individer med en plats i en särskild boendeform cirka tre gånger högre än den genomsnittliga kostnaden per individ med andra insatser. Så även om kommuner med ett litet antal funktionshindrade med platser inom särskilda boendeformer försöker kompensera med andra insatser så skulle det innebära att det genomsnittliga antalet kronor per funktionshindrad som satsades i dessa kommuner blev lägre än i de kommuner där ett stort antal funktionshindrade fick plats i särskilda boendeformer. Av diagram 5 framgår sambandet mellan kostnaden per invånare för insatser för funktionshindrade enligt LSS och SoL totalt och kostnaden per invånare för platser i särskilda boendeformer för funktionshindrade enligt LSS och SoL.

² Man kan i sammanhanget notera att den statliga assistansersättningen också är en del av LSS-lagstiftningen men finansieras till 85 procent av staten. Även om antalet individer med statlig assistansersättning per kommun skulle läggas till det totala antalet åtgärder enligt LSS i diagram 4 så förändras inte sambandet.

Av diagrammet framgår att om en kommun lägger stora resurser på insatser inom LSS och SoL i stort så lägger kommunen även stora resurser på platser i särskilda boendeformer för funktionshindrade enligt LSS och SoL. Detta innebär att om många personer med funktionshinder har platser på särskilda boendeformer har kommunen också stora kostnader för personer med funktionshinder för åtgärder inom LSS och SoL totalt.

Diagram 5 Sambandet mellan kostnaden för åtgärder enligt LSS eller SoL för individer med funktionshinder per invånare och kostnaden för platser på särskilda boenden för individer med funktionshinder enligt LSS eller SoL per invånare bland Sveriges kommuner

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionshinder (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB) & Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB)

Sammanfattningsvis föreligger stora skillnader mellan Sveriges kommuner utifrån hur stort antal individer med funktionshinder som har en plats i en särskild boendeform enligt LSS eller SoL. Skillnaden förklaras inte i någon större utsträckning av att de funktionshindrade får andra typer av insatser enligt LSS eller SoL. Dessutom är sambandet mellan antalet personer med plats i särskilda boendeformer enligt LSS och SoL och kommunernas totala kostnader för LSS- och SoL-insatser för funktionshindrade tydligt.

Detta är oroväckande eftersom ojämlik tillgång till plats i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder innebär en avsaknad av likvärdighet över landet utifrån lagstiftarens mål avseende jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionshinder i ett samhälle med mångfald som grund.

Tillgång på särskilda boendeformer i kommunerna

I detta avsnitt redogörs för hur de svenska kommunerna ser på tillgången på platser i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder. Varje år genomför Boverket en enkätundersökning bland landets kommuner där det ställs frågor kring tillgången på platser i särskilda boendeformer enligt LSS och SoL. Frågorna rör dels den aktuella situationen för olika typer av boendeformer, dels bedömningar av det framtida behovet.

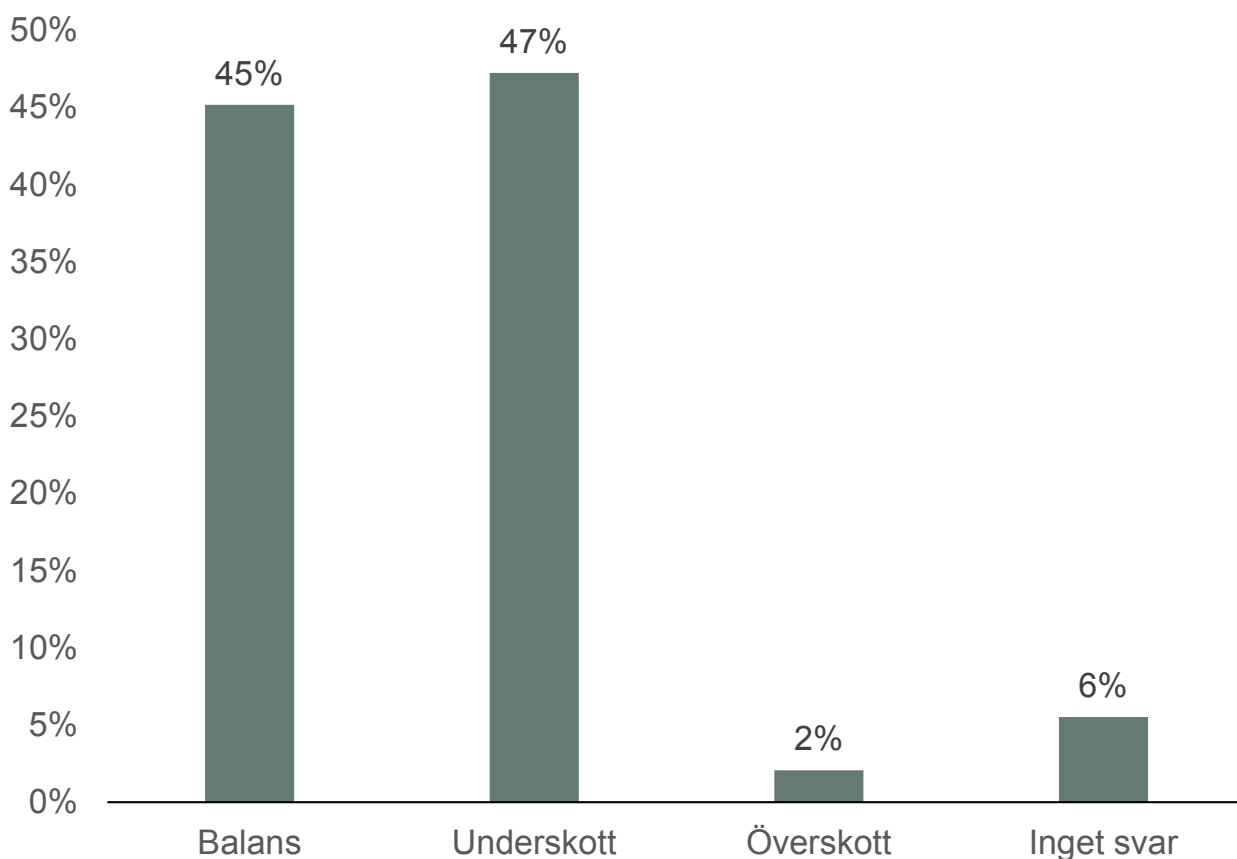
Först beskrivs nuläget som kommunerna anger det för 2024 och därefter om kommunerna bedömer att de kommer att kunna möta behoven på fem års sikt.

Hälften av kommunerna anger brist på platser i särskilda boendeformer idag

I diagram 6 presenteras kommunernas nulägesbild avseende tillgången på platser i särskilda boendeformer av olika typ. Kommunerna har i enkäten att besvara hur utbudet av bostäder för personer med funktionshinder i kommunen ser ut. Kommunerna svarar på om tillgången på boenden är i balans eller om det finns ett överskott eller ett underskott. Av diagrammet framgår att 47 procent av kommuner angav underskott på bostäder, dvs brist. Tas hänsyn till att 16 kommuner inte besvarade frågan var andelen av de kommuner som svarade och angav underskott 50 procent.

Resultaten är dock inte helt lätta att tolka. Det är en stor andel av kommunerna som anger underskott men det framgår inte om de underskott som kommunerna anger är små eller stora. Det är därför svårt att bedöma hur allvarligt problemet faktiskt är. Noterbart är också att det i genomsnitt är fler funktionshindrade som har plats i en särskild boendeform per 1000 invånare enligt LSS och SoL i de kommuner som anger underskott än bland de som anger balans och överskott. Skillnaderna är små men visar just hur svårtolkade svaren i Boverkets enkät är.

Diagram 6 Nuläget avseende utbudet i kommunen av bostäder för personer med funktionshinder som behöver särskilt boende enligt LSS och SoL 2024

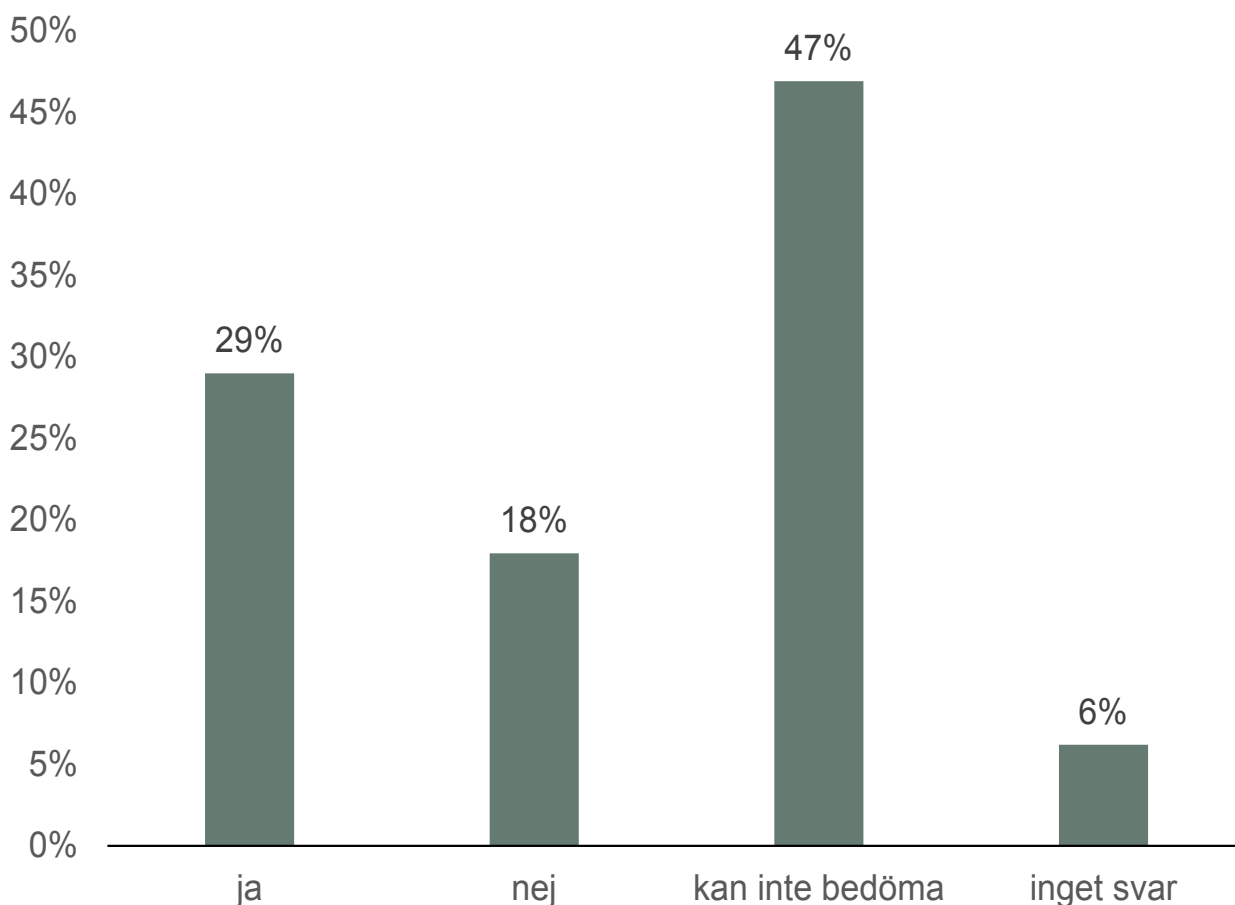

Källa: Boverket

7 av 10 kommuner har svårt att bedöma om de klarar av att tillgodose behovet på 5 års sikt

Kommunerna svarar i Boverkets enkät också på hur de ser på tillgången på platser i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder enligt LSS och SoL på längre sikt. I diagram 7 presenteras resultaten från enkäten 2024 där kommunerna svarar på frågan om behovet av särskilda boendeformer för personer med funktionsnedsättning kommer att vara täckt om fem år. 18 procent av kommunerna svarar att behovet inte kommer att vara täckt. Var tredje kommun anger att de bedömer att behovet kommer att vara täckt medan nästan hälften av kommunerna anger att de inte kan bedöma om det kommer att vara täckt eller inte.

Diagram 7 Kommer behovet av särskilda boendeformer för personer med funktionsnedsättning att vara täckt om 5 år

Källa: Boverket

Sammanfattningsvis indikerar kommunernas svar på Boverkets enkät att det i många kommuner finns funktionshindrade som inte får tillgång till en plats i en särskild boendeform trots att de har rätt till det enligt LSS eller SoL. Svaren visar också att nästan 70 procent av kommunerna bedömer att de inte kommer att möta behovet, eller inte kan bedöma om de kommer att möta behovet, på fem års sikt. Det går dock inte med utgångspunkt från svaren att avgöra hur stort det faktiska problemet i kommunerna är, då kommunerna inte anger annat än om det finns ett underskott eller överskott. Här finns behov av en fördjupad analys av omfattningen av överskott respektive underskott. Det verkar inte finnas någon koppling mellan om en kommun har få eller många funktionshindrade invånare med en plats i en särskild boendeform och huruvida kommunen anger balans, underskott eller överskott på platser i särskilda boendeformer.

Sammanfattning och slutsatser

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en unik rättighetslagstiftning som syftar till att ge personer med mer omfattande och varaktiga funktionshinder rätt till insatser som främjar jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Målet med insatser enligt LSS är att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Att funktionshindrade som inte kan bo självständigt ska kunna få ett anpassat boende med den hjälp och det stöd de behöver är en förutsättning för att möta lagstiftarens intentioner.

Ojämlika rättigheter

Rapporten visar att tillgången till platser i särskilda boendeformer för personer med funktionshinder varierar kraftigt mellan landets kommuner. I relation till folkmängd är det mer än dubbelt så många funktionshindrade som har en plats på särskilda boendeformer i kommuner där många får en plats jämfört med kommuner där få får en plats.

Andra åtgärder kompenserar inte

En hypotes skulle kunna vara att andra LSS-insatser kompenserar för en låg andel platser i särskilda boendeformer. Det finns dock inget som tyder på att så skulle vara fallet. Rapporten visar att det inte beviljas fler andra insatser enligt LSS och SoL i kommuner med en låg andel beviljade boendeinsatser. Det är inte heller så att de olika åtgärderna enligt LSS och SoL är substitut till varandra. Inte minst finns stora skillnader mellan hur resurskrävande de olika insatserna är. Den genomsnittliga kostnaden för individer med en plats i en särskild boendeform är cirka tre gånger högre än den genomsnittliga kostnaden per individ med andra insatser. Analysen visar att kommuner som lägger stora resurser på platser i särskilda boendeformer också lägger stora resurser på insatser enligt LSS och SoL totalt.

Var du bor avgör

Sammanfattningsvis kan konstateras att det har stor betydelse vilken kommun man bor i om man har ett funktionshinder som gör att man behöver en insats enligt LSS eller SoL, och då inte minst när man behöver en plats i en särskild boendeform. Den ojämlika tillgången på platser i särskilda boendeformer innebär att lagstiftningens syfte, jämlika levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet, inte möts av landets kommuner.

Problembilden förstärks också av Boverkets enkätundersökning där runt 50 procent av kommunerna svarar att de har brist på platser i särskilda boendeformer för funktionshindrade.

Vårdföretagarnas förslag

Denna rapport visar att det råder stor ojämlikhet mellan landets kommuner i möjligheten att få plats i en särskild boendeform. Vårdföretagarna menar att staten måste återta den demokratiska kontrollen så att rättighetslagstiftningen LSS tillämpas likvärdigt över landet och så att funktionshindrade som får stöd enligt SoL har samma möjlighet till ett gott liv, oberoende av vilken kommun de bor i.

Vårdföretagarna föreslår därför:

Inrätta en LSS-ombudsman

Trettio år efter att rättighetslagstiftningen LSS infördes tillämpas den ojämnt i Sveriges 290 kommuner. Var man bor påverkar möjligheterna att få en boendeinsats eller annan insats enligt LSS eller SoL. Vårdföretagarna föreslår därför att regeringen inrättar en LSS-ombudsman.

Skärp lagstiftningen och de nationella riktlinjerna för bedömning

De personer som behöver och har rätt till en insats behöver få den i tid.

Stora skillnader mellan kommuner skulle kunna förklaras av att man bedömer behoven olika. För att göra den bedömningen mänsklig och rättssäker krävs att lagstiftningen revideras och att riktlinjer skärps.

Flera kommuner väntar också med att verkställa biståndsbeslut. Det måste kosta mer att vänta än att bevilja en insats. Vårdföretagarna kräver därför höjda avgifter för icke verkställda beslut.

Inför en nationell LSS-boendegaranti

Enligt Boverkets rapport har varannan kommun brist på LSS-boenden. Kommuner som inte kan erbjuda en plats på ett boende i den egna kommunen måste vara skyldiga att erbjuda plats i andra närliggande kommuner. En individ som vill bo kvar i sin hemkommun måste dock ha rätt att göra det. Därför efterlyser Vårdföretagarna även en ökad samverkan mellan kommuner och privata aktörer för att bygga bort bostadsbristen för funktionshindrade.

Bilaga 1

Åtgärder enligt LSS och Sol

Insats enligt LSS

Rådgivning och annat personligt stöd

Personlig assistans

Ledsagarservice

Kontaktperson

Avlösarservice

Korttidsvistelse

Korttidstillsyn

Boende, barn

Boende, vuxna

Daglig verksamhet

Insatser enligt Sol

Trygghetslarm

Hemtjänst i ordinärt boende

Boende med särskild service

Matdistribution

Ledsugning

Korttidsplats

Dagverksamhet

Avlösning

Boendestöd

Kontaktperson/-familj

Annat bistånd

Bilaga 2

Definition percentiler

10:e percentilen

10:e percentilen är det värde som 10 procent av samtliga värden är mindre än och 90 procent är större än.

25:e percentilen

25:e percentilen är det värde som 25 procent av samtliga värden är mindre än och 75 procent är större än.

50:e percentilen (medianen)

50:e percentilen är det värde som 50 procent av samtliga värden är mindre än och 50 procent är större än.

75:e percentilen

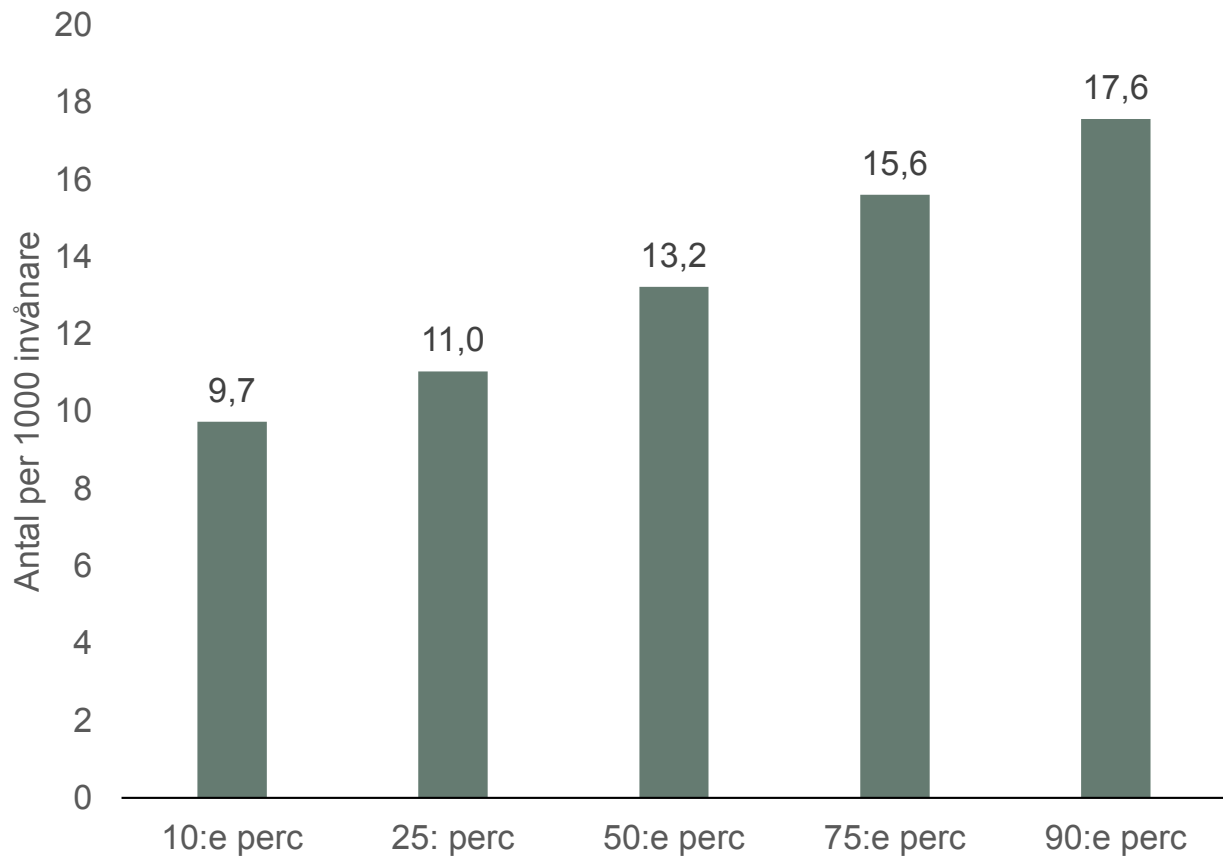
75:e percentilen är det värde som 75 procent av samtliga värden är mindre än och 25 procent är större än.

90:e percentilen

90:e percentilen är det värde som 90 procent av samtliga värden är mindre än och 10 procent är större än.

Bilaga 3

Diagram 8 Spridningen mellan landets kommuner i hur många individer med funktionshinder som har en åtgärd enligt LSS eller SoL i relation till befolkningen

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistik (SCB)